

GAZETA TRANSILVANIEI.

Gazeta eșe de 2 ori: Mercuria și Duminec'a, F6i'a, candu concedu ajut6riale. — Pretiulu: pe 1 anu 10 fl. pe 1/4 3 fl. v. a. Tieri esterne 16 fl. v. a. pe unu anu s6u 3 galbini mon. sunat6ria.

Brasiovu 6 Februaru 25 Ian. 1867.

Se prenumera la postele c. r., si pe la DD. corespondenti. — Pentru serie 6 cr. Tacs'a timbrala a 30 cr. de facare publicare.

MONARCHIA AUSTRIACA.

Transilvani'a.

Fanatismulu moldavo-romaniloru in contra strainiloru in paralela cu liberalismulu unger6nu.

III. In Nr. trecut6 amu trasu o linia, se tragemu alaturea si pe cealalta, pentru c6 se vedemu p6te acum a sut'a 6ra, cum stamu cu liberalismulu unger6nu in privinti'a indigenatului.

Trebu6 se recun6scemu cu totii, cumca in Ungari'a si in Transilvani'a inca s'au asediatu in decursulu timpuriloru totu felulu de straini de t6te nationalitatile si confesiunile, inse cu ce drepturi si scutintie, ac6sta e intrebarea, despre care 6rași s'ar putea scrie o carte catu de mare.

Regii au favoratu colonisatiunile sub prea diferite conditiuni atatu din punctu de vedere alu economiei de statu, catu si mai alesu din cause politice si religioșe; inse drepturile politice le-au marginitu f6rte si in mai multe cazuri le-au casatu cu totulu atatu ei, catu si dietele. Pana la anulu 1848 t6te cetatile si orasiele Ungariei numerate la unu locu avea in dieta unu singuru votu. Poporulu tieranu nu avea nici unulu. De natiiu nu era nici vorba. Reformele cele egoistice, exclusive si cu totulu fatale introduse prin legile din an. 1847/8 le vedinramu prefirate si in oativa Nri ai Gazetei din Decembre alu anului tr.

In Transilvani'a scimu 6rași prea bine cum au statu lucrurile. O natiune intr6ga — cea roman6șca — ecosilata, prosorisa, „suferita numai pana la bun'a placere a Domnitorului si a dietei“, pana si hotarire dietala asupra'i de esterminare totala — exstirpatio radioitus populi valachici — (1603). Confesiunea gr. resarit6na intru asemenea suferita si calcata in pit6re; invetiarea la sc6le strinsu oprita; invetiarea negutiatoriei si a industriei pentru romani inchisa asemenea, nobilimea roman6șca supusa bisericeșce la superintendentulu reformatu si mai tardiu la episcopii si arhiepiscopii r. catolici, apoi ungerita; cladirea si deschiderea de biseriei si punerea de clopote pe la cetati totu asemenea oprite, nici macar episcopulu gr. resarit6nu suferitu in dieta; preotii gr. resariteni adesea prinsu, batutu si aruncatu in temnitia pentru orice bagatela. Nici unu tieranu nenobilu nu putea cumpara proprietate de pamentu, pentruc6 er6 strinsu opritu prin legi.

Este in istoria Transilvaniei si a Ungariei o mintiana istorica, care c6 si altele cateva se repetiesce cam de 20 ani la t6te ocaziunile, ca adica: diferitele confesiuni religioșe din acestea tieri aru fi petrecutu in buna pace unele langa altele. Nici unu neadeveru mai grosolanu de catu acesta. Pana la imperatul6 Iosifu II. a fostu vai de aceia, carii nu s'au tienti6 de confesiunea domnit6re, s6u de a domnitorului.

6ca indigenatulu si liberalismulu ungero-transilvanu intru t6ta golatatea sa; 6ca dela oine recomanda dn. D6zsa c6 se invetie moldavo-romani6 tolerantia, umanitate, liberalitate. Intr'aceea pentruc6 se nu ni se p6ta imputa nici astadata cu nici unu dreptu, ca d6ra noi amu atinge aceste6 aici numai din reinti6, dati se citamu si cateva legi de ale n6stre despre indigenatu.

In condic'a de legi titulata Constitutiones approbatæ edict. 39 se coprinde o lege generala despre indigenatu, care tiene ca, Veneticii, d6ca nu voru fi incorporati clasei boieresce a regatului (Transilvaniei) si d6ca nu se voru oblega cu solenitate in diet'a publica la credinti'a catra Domnitoru, catra legile si libertatile

regatului, se nu p6ta av6 nici mosii, nici se p6ta porta deregatorii. 6ra cei carii locuiescu in tieri straine, au inse mosii in Transilvani'a, se p6rte greutatile c6 si ceilalti pamenteni.

De aici incolo amu putea osteni memori'a cititoriloru cu citarea unu mare numeru de legi, din care se se cun6șca invederatu, ca in poterea constitutiunii si a legiloru transilvane pamenteni, naturalisati, indigeni sunt numai boierii (nobiles privilegiati), secuii liberi de iobagia si sasii 6rași neiobagiti; t6ta cealalta poporime este considerata de straina, de venetioa, de adunatura. Incai romanii au fostu espatriati si prosorisi c6 natiune intr6ga, c6 „ol6h natio“; inse si despre serbi se dice in edictulu 82, ca sunt suferiti in Transilvani'a totu numai „pana la bun'a placere a principelui si a boieriloru.“ In partea III od. 57 tieganiloru li se opresce strinsu a si mai alege vaivodu comunu, ci ei sunt dati cu totulu in proprietatea boieriloru, pentruc6 se faca cu ei orice voru soi. Multime mare de tiegani inca au fugitu totu in „Valachi'a“ numai pentruc6 se scape de tiep'a ardelen6șca si s'au vendutu pe sine boieriloru.

S'a diu la unele ocaziuni, ca ce mai ambla citandu unii altii din legile aprobate si compilate, care s'au invehitu si ruginitu. Nu este asi6: o lege, o constitutiune, pe care au juratu toti domnitorii t6te dietele, cele trei natiiu si patru confesiuni, gubernulu si t6te jurisdictiunile tierii, cum si cei doi episcopi romanesci regulatu pana in an. 1837, fia catu de neomen6șca, barbara si ruginita, ea totudeauna este n6ua, pentruc6 se innoiesce p6t6m6i de ~~mita de jura~~ minte, care trecu in consciinti'a publica. In privinti'a indigenatului diet'a Transilvaniei s'a tienti6 totudeauna strinsu de aprobate si compilate si n'a suferitu inpamentenirea nimenui pe alta cale, decatu numai prin lege dietala (vedi actele dietale de sub Mari'a Teresi'a, Lepoldu II. si Franciscu etc.), 6ra impamentenirea s6u adica indigenarea natiunii romanesci o a respinsu totudeauna cu celu mai mare despretiu si urgia, amerintiandu celoru carii o cerea cu espatriare totala s6u cu robia.

Egoismulu in Transilvani'a merse atatu de parte, in catu uneori majoritatea dietei a espatriatu chiaru si pe counatiunaliu sei, d6ca nu au fostu de o religione cu a ei. (Apr. I tit. I a. 11. Apr. I tit. 15.)

Negutiatorii greci din Brasiovu si Sibiu6 afara de unu ticalosu privilegiu niciodata n'au fostu in stare de a si castiga indigenatulu celu adeveratu. Mai multu: natiunile numite regnicolare, libere domnit6re se espatria un'a pe alt'a. Pana la imperatul6 Iosifu nici chiaru boierii tierii nu era suferiti a si cumpara oase in cetatile sasesci. Caus'a era fir6șca, sasii adica avea respectu f6rte mare de brutalitatile si despoieturile boieriloru, 6ra romanii isi ascunde6 nu numai vitele, ci si femeile dinaintea loru.

In puterea Aprobatorulu part. III tit. VIII art. I toti calugarii romanesci sunt a se espatria din ac6sta ti6ra, si intru adeveru noi insine oun6scemu cateva ecsemple din dilele n6stre, unde calugari romanesci, de si nascuti in Ard6lu, calugariti inse dincolo, au fostu dati preste fruntarie. Este prea de insemnatu, ca legoa da cu totulu in liber'a dispusetiune a gubernului tierii si a principelui pe totu sufletulu omenescu care p6rta rasa si camilavea monachic6șca*), 6ra apoi gubernulu si principele apuca de barba

*) Legea suna asia: A mint hogy az ol6h nati6nak vall6sa is nem a n6gy recepta Religiok k6zz6ul val6, ugy az a szerzet, melyben l6v6k kalugyerekek nevezetnek, nem accept6ltatott, s6t ink6bb meg 6llalmaztatott. Hagyatik annak ok6ert mostanis az orsz6gnak 6s fejedelmeknek szabados dispositiojokra ugy, hogy valamikor illend6nek vagy sz6ks6gnek it6lik, telljes s6ggel exclud6tassanak.

si plete pentru toti pe archiereulu, in catu de aici s'ar putea esplica de ecs. si casulu obvenitu la Brasiovu in Ioniu an. tr., candu unu ieromonachu diaconitu totuodata, chiamatu inse si asediatu aici dela Episcopi'a de Romanu de mai multi ani in calitate de psaltu la o biseric6, lu6 pounca verbal6 iute, pentruc6 in 48 6re se se curatie din Brasiovu si din ac6sta ti6ra, remase inse, pentruca be-tranii poporeniloru se intrepusera pentru densulu si nu'lu lasara. Vedeti dara, ca Aprobat6tele si Compilatele mai au val6re la multi si pana in diu'a de astadi, pentruca fortare-ti'a ce se numesce constitutiune a tierii, inca totu nu e curatita de vechituri, de ruine, putregiuni si nu este nici pana in 6r'a de facia largita de ajunsu; tare in sinesi, d6ca i vei sei folosi partile ei principale, murii si bastilele aparat6re de absolutismulu de din susu, inse f6rte reu impartita si negrijita in l6intrulu seu. 6ra voindu a schimba ac6sta fortareti6 cu legile din 1848, atunci n'ai facee alt'a, decatu ai cadea din lacu in putiu, ai schimba o sclavia natiunala si politica cu cealalta.

Celu care mai voiesce inca si alte linii paralele intre fanaticismulu moldavo-romanescu si intre celu ungerescu n'are de catu se deschida istoria patriei si cartile de legi. —

Pre candu era se 6sa acestu articulu de sub tipariu, citimu in „Press“ din 31 Ian. unu articulu de dato Bucuresci 24 Ian., in care cineva 6rași combate netolerantia moldavo-romaniloru, pentru ca nu sufer6 pe straini in pot6st6 publice. Mai respundia si foile din Bucuresci. —

G. Baritiu.

Croati'a, Transilvani'a si ministeriulu ungerescu.

Mai multe diuarie mari si mici presupunu, ca judecandu din pregatirile care se facu de catra comisiunea dietala de 67 (acum numai 65) membrii, denumirea ministeriulu ungerescu ar fi f6rte apropiata. Din diece articuli de fondu publicati in „Pesti Napl6“ de catra insusi be-tranulu redactoru br. Sigism. Kem6ny se inchiaie totu la asemenea eventualitati. In aceleasi momente inse „Presse“ din 30 aduce unu articulu lungu intitulatu „Croati'a, Transilvani'a si ministeriulu ungerescu“, pe care d6ca nu'lu reproducemu intregu, caus'a este numai lips'a de spatiu. Acelu articulu scrisu cu o logioa ce nu se p6te infrange decatu, precum observa autorulu la unu locu, p6te cu puterea fisica, afla asi6, ca denumirea unu ministeriu ungerescu n'ar av6 nici unu intielesu, pre catu timpu costiunea Croatiei si a Transilvaniei nu sunt deslegate. Diet'a Croatiei dechiar6 in adresele sale de repetite ori, ca acea ti6ra este gata de a primi diplom'a din Octobre 1861 cu cateva schimb6ri esentiale, 6ra a se subordina Ungariei, dietei si gubernului ei nu voiesce in veci. Preanaltele rescripte esite la acelea adrese croatice tienu curatu, cumca dara Croati'a mai are se astepte in starea de facia pana candu va fi ascultata si diet'a Ungariei si t6te celelalte tieri ale monarchiei.

In catu pentru Transilvani'a observa „Presse“ in acelasi articulu, ca de si diet'a cea feudalistica din Novembre 1865 s'a dechiaratu 6rași pentru uniune, inse nu trebu6 se se uite nici pe unu momentu, ca ministeriulu pana in 6r'a de facia nu a cutezatu a supune acelu votu alu dietei la prean. sanctiune, din contra inse prin prean. rescriptu regescu din 25 Dec. 1865 Transilvaniei numai catu „i se da voia“ si nu este silita, a lua parte la lucrurile dietei ungerene, „p6tr6c6 in aceea se si apere interesele sale (zur W6hrung der Landesinteressen), a

